

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף בכיר בחינות
מחברת בחינה

לנבחנים ולנבחנות שלום,

יש לקרוא את ההוראות בעמוד זה ולמלא אותן בדיוקנות. אי-מילוי ההוראות עלול לגרום לתקלות ואף להביא לידי פסילת הבחינה. הבחינה נועדה לבדוק הישגים אישיים, ולכן יש לעבוד עבודה עצמית בלבד. בזמן הבחינה אין להיעזר בזולת ואין לתת או לקבל חומר בכתב או בעל פה.

אין להכניס לחדר הבחינה חומר עזר – ספרים, מחברות, רשימות – חוץ מ"חומר עזר מותר בשימוש" המפורט בגוף השאלון או בהוראות מוקדמות של המשרד. כמו כן **אין להכניס לחדר הבחינה טלפונים או מכשירים אלקטרוניים אחרים**. שימוש בחומר עזר שאינו מותר יוביל לפסילת הבחינה. לאחר סיום כתיבת הבחינה יש למסור את המחברת למשגיח ולעזוב בשקט את חדר הבחינה.

יש להקפיד על טוהר הבחינות !

הוראות לבחינה

- יש לוודא כי במדבקות הנבחן שקיבלת מודפסים הפרטים האישיים שלך. אין להוסיף או לשנות שום פרט במדבקות, כדי למנוע עיכוב בזיהוי המחברת וברישום הציונים.
- אם לא קיבלת מדבקה, יש למלא בכתב יד את הפרטים במקום המיועד למדבקת הנבחן.
- אסור לכתוב בשולי המחברת (החלק המקווקו) משום שחלק זה לא ייסרק.
- לטייטה ישמשו אך ורק דפי מחברת הבחינה שיועדו לכך.
- אין לתלוש או להוסיף דפים**. מחברת שתוגש לא שלמה תעורר חשד לאי-קיום טוהר הבחינות.
- אין לכתוב שם בתוך המחברת משום שהבחינה נבדקת בעילום שם.

ב ה צ ל ח ה !

מדבקות נבחן והתאמות ملصقة ممتحن وملاءمات	מדבקות שאלון ملصقة نموذج امتحان
שנה السنة חודש الشهر מועד موعد סמל ביה"ס מס' תעודת הזהות رقم المدرسة رقم الهوية יש להדביק כאן ↑ מדבקת נבחן (ללא שם) يجب هنا ↑ إلصاق ملصقة ممتحن (بدون اسم)	
מדבקות לנבחן ملصقة ممتحن	

יש לסמן במשבצת ☐ אם ניתנה מחברת נוספת
يجب الإشارة في المربع إذا أُعطِيَ دفتر إضافي
* التعليمات باللغة العربية على ظهر الصفحة

עברית: הבנה, הבעה ולשון

הוראות

א. משך הבחינה: שעהיים

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	–	הבנת הנקרא	–	60	נקודות
פרק שני	–	הבעה בכתב	–	40	נקודות
	–	סך הכול	–	100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: יש לקרוא את הטקסטים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה לפי ההוראות.

שימו לב: בסוף הבחינה מצורפים דפי טיוטה לשימושכם. אין להוסיף דפים אחרים למחברת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל נבחנת ונבחן להשיב עליהן באופן אישי

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

קראו את המאמרים 1–2 שבנספח וענו על השאלות בפרקים שלפניכם.

הקפידו על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

פרק ראשון – הבנת הנקרא (60 נקודות)

בפרק זה ענו על כל השאלות 1–12.

1. כותב מאמר 1 פותח את מאמרו בהצגת תפיסה רווחת.

א. מהי התפיסה הרווחת? (3 נקודות)

ב. האם התפיסה הרווחת שהצגתם בסעיף א עולה בקנה אחד עם הטענה המרכזית של

כותב מאמר 1? נמקו את תשובתכם, ובססו אותה על מאמר 1.

(6 נקודות)

2. לפניכם משפט ממאמר 1.

"עדיף שהתלמיד יתמקד בהבנת התופעות ובחשיבה נכונה במקום בשינון מידע." (פסקה ג)

לדעת כותב מאמר 1, מה היחס בין הבנה ובין שינון? הקיפו את ההיגד הנכון.

(4 נקודות)

(1) הבנה של תופעות נסמכת על שינון של מידע.

(2) עדיף שינון מידע על הבנת התופעות.

(3) הבנה של תופעות חשובה משינון מידע.

(4) שינון מידע חיוני יותר מאשר הבנת תהליכים ותופעות.

3. במאמר 1 בפסקה ה מוצגים נתונים ממחקר שהתבצע באוניברסיטה הפתוחה.

לשם מה כותב מאמר 1 מציג נתונים אלה? (3 נקודות)

4. במאמר 2 ובמאמר 3 הכותבים עוסקים בתפקידו של המורה בעבר ובהווה.

א. לפניכם טבלת השוואה. השלימו אותה על פי מאמרים 1-2. (6 נקודות)

תפקיד המורה על פי מאמר 2	תפקיד המורה על פי מאמר 1	
		בעבר
		בהווה

ב. מה המסקנה העולה מההשוואה שבין שני המאמרים? (4 נקודות)

5. בפסקה ה במאמר 2 מוצגות דוגמאות שונות של בעלי מקצוע: מכונאי, זמר, נגן ורופא.

כתבו את הטענה שהדוגמאות באות לחזק: _____

(3 נקודות)

6. לפניכם משפט ממאמר 1.

"הלימוד לבגרות, המקרין את השפעתו המזיקה עד לכיתות הראשונות, הוא הגילום האולטימטיבי של תרבות השינון." (מאמר 1, פסקה ד).

מה אפשר להבין מהכתוב? הקיפו את התשובה הנכונה. (3 נקודות)

- אופן הלימוד בבתי הספר היסודיים שונה מאופן הלימוד לבחינות הבגרות.
- השינון הנדרש בלמידה לבחינות הבגרות מוביל להוראה באמצעות שינון החל מבתי הספר היסודיים.
- תרבות השינון היא תוצאה ישירה של הלימוד בבתי הספר היסודיים.
- השינון הנדרש בלמידה בבתי הספר היסודיים מוביל להוראה באמצעות שינון גם בלמידה לבחינות הבגרות.

7. לפניכם שני קטעים, ובכל קטע מתוארת החלטה של משרד החינוך מן העבר.

קטע א

"משרד החינוך החליט, שהחל מהשנה הבאה יחויבו תלמידי ישראל לשנן שירים בעל פה. ההחלטה התקבלה מתוך אמונה, שהדבר יחזק את הקשר של התלמידים למקצוע הספרות, יביא לשיפור במעמדו, ואף יגרום להתעמקות ולאהבה של המקצוע."
*מעובד על פי אלון עידן. איך שיר מומת. הארץ.

קטע ב

"משרד החינוך יאפשר להיבחן עם ספרים פתוחים בהיסטוריה. מטרת הרפורמה בבגרות היא לעודד מיומנויות למידה במקום שינון, והרחבה שלה למקצועות נוספים תיעשה בהמשך. השינוי בבגרות בהיסטוריה ייכנס לתוקף רק בעוד שלוש שנים לאחר תקופת היערכות."
*מעובד על פי שחר אילן (04.06.18). היסטוריה בבגרות בהיסטוריה. כלכליסט.

א. לפניכם שני משפטים. בכל משפט **הקיפו** את התשובה הנכונה. (4 נקודות)

- כותב **מאמר 1** יתמוך בהחלטה של משרד החינוך שבקטע **א** / קטע **ב**.
- כותב **מאמר 2** יתמוך בהחלטה של משרד החינוך שבקטע **א** / קטע **ב**.

ב. הסבירו מדוע כל אחד מהכותבים עשוי לתמוך בהחלטת משרד החינוך שהקפתם בסעיף א. בכל אחת מהתשובות התייחסו הן לקטע הן למאמר. (8 נקודות)

כותב **מאמר 1**

כותב **מאמר 2**

8. לפניכם משפט ממאמר 1, ובו מילה מודגשת.
"השינון הוא אחת מההתגלמויות של הפדגוגיה הישנה" (מאמר 1, פסקה ד).
מבין המילים שלפניכם הקיפו את המילה שאינה מתאימה להחליף את המילה (3 נקודות)
- התגלמויות.
- א. דוגמאות
ב. ביצועים
ג. התממשויות
ד. מעשים
9. לפניכם משפט ממאמר 2, ובו צירוף מודגש.
"...מניסיוני כאיש חינוך אני סבור שמדובר בחלומות באֶסְפִּמְיָה..." (מאמר 2, פסקה ב).
מהי משמעות הצירוף חלומות באספמיה במשפט זה? הקיפו את התשובה הנכונה. (3 נקודות)
- א. תוכניות בין-לאומיות
ב. מחשבות בלתי-מציאותיות
ג. רעיונות מוצלחים
ד. הצעות שניתן ליישמן
10. לפניכם משפט ממאמר 2, ובו צירוף מודגש.
"אֶדְרָבָה, מורים, למרות רצונם הטוב וכישרונם הפדגוגי, עלולים אפילו להפריע לבעלי החשיבה העצמאית" (מאמר 2, פסקה ד).
מהי משמעות המילה אֶדְרָבָה במשפט זה? הקיפו את התשובה הנכונה. (3 נקודות)
- א. לעומת זאת
ב. עקב כך
ג. להפך
ד. ללא ספק
11. לפניכם משפט ממאמר 2, ובו צירוף מודגש.
"הוא חייב לזכור ולדעת על בוריים את כל חלקי המנוע ואת דרכי הטיפול והתיקון" (מאמר 2, פסקה ה)
מבין הצירופים שלפניכם הקיפו את הצירוף שאינו מתאים להחליף את הצירוף על בוריים. (3 נקודות)
- א. באופן מיטבי
ב. באופן מקיף
ג. באופן מדויק
ד. באופן בסיסי

12. לפניכם משפט ממאמר 2, ובו צירוף מודגש.

"כשהנושא קרוב ללב — מסתבר שהשינון הוא **כורח ובחירה** כאחד" (מאמר 2, פסקה ה).

מבין הצירופים שלפניכם **הקיפו** את **שני הצירופים** שהיחס בין המילים שבהם זהה

ליחס שבין המילים **כורח ובחירה**. (4 נקודות)

א. גדיעה – חיבור

ב. מוקיר – מכבד

ג. הדרה – הרחקה

ד. נגזל – מושב

ה. כפייה – אילוץ

פרק שני – הבעה בכתב (40 נקודות)

בחרו באחד מן הנושאים 13-14, וכתבו עליו מאמר בהיקף של כ-300 מילים לפי ההוראות.

תוכלו לכתוב טיוטה בעמודים 8-9.

13. החל בשנת 2019 משרד החינוך מאפשר לתלמידי התיכונים להיבחן בבחינת הבגרות

בהיסטוריה בספרים פותחים. המטרה המרכזית בהיבחנות זאת היא לפתח בקרב

התלמידים מיומנויות למידה וחשיבה במקום לשון מידע.

כתבו מאמר טיעון, ובו הביעו את דעתכם על מהלך זה. נמקו את דבריכם, ובססו אותם על

דוגמאות. תוכלו להיעזר במאמרים שקראתם.

או

14. בשנים האחרונות פרסמו אומנים ישראלים שירים רבים, ובהם מילים או תכנים שעלולים

לפגוע בערכים או באוכלוסיות מסוימות. שירים אלה עוררו מחאה הן מצד המאזינים הן

מצד שדרני הרדיו. במקרים אחדים היו שדרנים שהחליטו אף לא להשמיעם בתוכניותיהם.

יש המתנגדים להשתקה מסוג זה, ואילו אחרים רואים בה מהלך שעשוי להיות חיובי.

כתבו מאמר טיעון, ובו הביעו את דעתכם על החלטה זו. נמקו את דבריכם, ובססו אותם

על דוגמאות. תוכלו להיעזר במאמרים שקראתם.

נספח: מאמרים

לשאלון עברית: הבנה, הבעה ולשון

11182, קיץ תשפ"ב

לפניכם שני מאמרים.

קראו אותם וענו על השאלות בשאלון המחברת המצורף.

מאמר 1

לא לשינון

מאת מנשה בן מאיר¹

- פסקה א מקובל לחשוב כי אם משננים נתונים, זוכרים אותם טוב יותר. ייתכן ששינון חיוני לאיש מודיעין שטח, לחייל המתרגל למידת מפה, לאנשים הזקוקים להטמעת קודים. שינון כזה נעשה מטעמים פרקטיים ואמור להימחק באותה מהירות שבה הוטבעו הדברים בזיכרון הקצר. שינון נתוני מערכות שלמות ומורכבות נדון לשכחה או לתעתועי הזיכרון.
- פסקה ב אם נכפה על תלמידים שינון של טקסטים או של תאריכים ומקומות, לא נקדם למידה עמוקה. שינון טוב אולי לעשיית רושם על השומע, אולם שינון כשיטת לימוד, הנעשה לרוב בכפייה, אינו יכול להסתיים בכי טוב.
- פסקה ג היום, עם תפוצת הידע וזמינותו, אין סיבה לזכירת עובדות. יתר על כן, יש טענה כי הזיכרון הוא מוגבל, ועל כן מיותר להעמיס עליו. עדיף שהתלמיד יתמקד בהבנת התופעות ובחשיבה נכונה במקום בשינון מידע.
- פסקה ד השינון הוא אחת מההתגלמויות של הפדגוגיה הישנה, של הלימוד השמרני. הקרנת תשובות מוכן של מבחן הבגרות עלידי המורה גורמת לתלמידים לשנן תשובות מוכנות ו"אפיויות"; סיכום תובנות בידי המורה על הלוח או הקרנת מצגת ממוחזרת – שימוש בדרכים אלה מלמד את התלמידים לנהל זכירה טכנית, חיצונית. זכירה כזאת נדונה לשכחה אחרי שנוקזה אל הדפים הסובלניים בבחינת הבגרות. הלימוד לבגרות, המקרין את השפעתו המזיקה עד לכיתות הראשונות, הוא הגילום האולטימטיבי של תרבות השינון.
- פסקה ה לפי מחקר של דוקטור גל לוי ודוקטור מחמד מסאלחה מהאוניברסיטה הפתוחה, שהשתתפו בו בוגרי מערכת החינוך שנבחנו בבחינת הבגרות באזרחות, רובם זוכרים כיצד הם למדו, ופחות מה הם למדו. מרביתם ציינו שהם זוכרים מעט מאוד מלימודי האזרחות בבית הספר. הם זוכרים רק את שמות הנושאים שהם שינו לקראת בחינת הבגרות. מדובר בזיכרון טכני, פורמלי והגדרתי של מושגים וכותרות.

* מעובד על פי בן מאיר, מ' (2019). לא לשינון. קשר עין 289, עמ' 40-41.

¹ מנשה בן מאיר הוא מורה לספרות, למקרא ולאומנויות, מוביל חדשנות וסוכן שינוי בלמידה.

פסקה ו

אם אנו רוצים לשנות את המציאות הזו, ראוי שנבחין בשינוי בתכליתם של בתי הספר. בעבר הם לימדו את האינפורמציה עצמה, והתלמידים נדרשו לזכור אותה בעל־פה. המורה היה "מעביר ידע". לעומת זאת, כיום על המורה ללמד את הדור הצעיר איך עושים שימוש באינפורמציה ואיך דולים אותה. כל איש חינוך חייב לאפשר ללומדים לחשוב באופן עצמאי ולהבנות את המידע האישי שלהם בעצמם תוך למידה אקטיבית.

פסקה ז

אין ספק שהגישה הרואה במורה "מעביר ידע" ובתלמיד "לוח חלק" אשר צריך לספוג את הידע שהמורה מעביר, אינה תואמת את העידן המודרני. נראה לי שתהליך של למידה משמעותית הוא תהליך הִבְנָיָה, שבו התלמיד שותף בבניית הידע בכל שלב של הלמידה. לפי גישה זו, אין לידע של המורה שום עליונות על זה של הלומד. שינון הוא אפוא רע הכרחי. לא נכון לעשות ממנו חזות הכול.

מאמר 2

יתרונות השינון

מאת משה גרנות²

פסקה א

אני מבקש להגיב ברשימה זו על דבריו של מנשה בן־מאיר במאמרו "לא לשינון" ("קשר עין", גיליון 289, מאי 2019). נכון שהתלמידים וגם המורים לא נהנו משיטת ההוראה הקלסית, שבה נדרשו התלמידים ללמוד בעל־פה שירים, פרקי תנ"ך שלמים, נוסחאות במתמטיקה, חוקים בפיזיקה ותאריכים בהיסטוריה. אמת ויציב – אבל ביטול השינון בכלל איננו רצוי, ולדעתי, הוא ממש בלתי אפשרי.

פסקה ב

המתנגדים לשינון חושבים שהוא מקדם למידה שטחית, והם סבורים שעדיף ללמד את התלמידים חשיבה יישומית, לדוגמה: המורה לימד את התלמיד כיצד לנתח שיר, ובידע הזה ובכלים האלה התלמיד ייגש לשירים אחרים ויוכל לנתח אותם באופן עצמאי. אולם מניסיוני כאיש חינוך אני סבור שמדובר בחלומות באֶפֶמֶיָה, מפני שרק מעטים, יחידי סגולה, ינסו להתבסס בעולם היפה של אומנות השירה, והרוב יחמיץ אותו לחלוטין.

פסקה ג

ולא רק זאת, נניח שהמורה מלמד איך לנתח שיר, ומדגים על פי "אל מלא רחמים" של יהודה עמיחי – הרי אין שום סיכוי שהתלמיד יוכל ליישם את אותם הכלים, שקיבל מלמידת השיר של עמיחי, בניתוח שיר של יונה וולך או של דוד אבידן. הרעיון ללמד חשיבה הוא יפה רק בתאוריה, והמציאות מורכבת הרבה יותר. מוטב שהתלמיד ילמד עם המורה, לא רק את שירו של עמיחי, אלא גם שיר

* מעובד על פי גרנות, מ' (2019). יתרונות השינון. קשר עין 291, עמ' 26-27.
² ד"ר משה גרנות שימש כמפקח כולל על בתי ספר על יסודיים במחוז תל אביב.

של יונה וולך ושל דוד אבידן, כשמובהר לו שהיפה בשירה הוא שכל משורר בורא שפה ותבניות ציוריות חדשות, שעל פי רוב לא ניתן לחזותן מראש.

פסקה ד

ועוד דבר: המורה איננו אמור וגם איננו מסוגל ללמד את התלמיד להיות בעל חשיבה עצמאית כמו ישעיהו הנביא, כמו סוקרטס, כמו פיתגורס, כמו שייקספיר או כמו עגנון שלנו. מי שחשיבתו עצמאית ממילא אינו זקוק למורים כדי להיות כזה. אֶדְרֵכָה, מורים, למרות רצונם הטוב וכישרונם הפדגוגי, עלולים אפילו להפריע לבעלי החשיבה העצמאית. אבל המורים יכולים לעשות למען התלמידים דבר גדול: לתת להם מושג מי היו ישעיהו, סוקרטס וכו', מה היה חידושם, ובמה הועילו לקידום תרבות האדם. המורה מסוגל וחייב, לדעתי, להציג בפני התלמידים פיסות מתרבויות העבר, בלי להתיימר ללמד אותם לחשוב. זו משימה שהיא גדולה מדי לא רק על המורה, אלא גם, כידוע, על גאון חשיבה כמו סוקרטס - שבדיעבד לא הצליח בה, ועל "חטאו" זה גזרה עליו אתונה מוות בשתיית רעל.

פסקה ה

אם נתבונן סביבנו, ניווכח שכמעט אין מקצוע שניתן לשרוד בו בלי שינון: לא יעלה על הדעת שמכונאי יאמר ללקוח שעליו לעיין בחוברת ההדרכה כדי לדעת איך לתקן את המכונית. הוא חייב לזכור ולדעת על בוריים את כל חלקי המנוע ואת דרכי הטיפול והתיקון. זמרים ונגנים משננים אינספור פעמים את מה שהם עומדים לבצע מול קהל. רופא חייב להכיר את כל אברי הגוף, את כל המחלות ואת דרכי ריפויין. לא יעלה על הדעת שהוא יבקש מהמטופל להמתין מעט עד שיתעדכן באינטרנט. ואיך קרה שכל בעלי המקצועות הנ"ל שינו בעלפה כמויות עצומות של חומר שניתן למצוא אותו בספרים ובאינטרנט? פשוט מאוד: הם בחרו במקצוע שהם חפצו בו למרות הצורך בשינון. כשהנושא קרוב ללב — מסתבר שהשינון הוא כורח ובחירה כאחד.

פסקה ו

מה המסקנה? השינון הוא מאבני הבסיס של התרבות, והוא חיוני לנו כדי שיהיה לנו מושג מה כתב שייקספיר, מה חידש פיתגורס ומה הגה אפלטון. אם המורה יצליח לגרום לכך שהתלמיד יאהב את החומר שהוא מלמד – הפסוקים, בתי השיר, הנוסחאות והתאריכים ייקלטו מאליהם בליבם ובמוחם של התלמידים, וייתכן שאפילו לא יהיה צורך להפקיד שיעורי בית ללמוד בעלפה. יש הרבה מורים אהובים – אני מעיד על כך מניסיוני רב השנים בשדה החינוך — ואין לי ספק שהשינון בשיעוריהם אינו נחשב לטרחה מאוסה.